

Bolgár Emese

A ROMÁN EU-TAGSÁG MAGYAR SZEMMEL

Az alábbiakban Románia csatlakozás előtti teljesítményét, a csatlakozás politikai körülményeit mutatom be röviden, majd kitérek arra, hogy mennyiben állítja új fejlemények elé az EU-tag Románia a magyar nemzetpolitikai törekvéseket, illetve a magyar gazdaságot.

A román csatlakozás előzményei

A magyar közvélemény meg van arról győződve, hogy a román diplomácia hagyományosan rendkívül célratörő és sikeres, a külpolitikai célokat Romániában konszenzus övezi. Az állítás első felét lehetne cáfolni, a másodikat kevésbé, de az EU-csatlakozás sikere ez esetben a magyar közvélemény hiedelmét erősíti. Azt, hogy Romániának 2007-ben kell csatlakoznia az EU-hoz, Petre Roman külügyminiszter vetette fel 2000-ben, amikor körvonalazódni kezdett a közép-európai országok 2004-es csatlakozási dátuma. Noha a keleti kibővítésben érdekelt országcsoporthoz tagjaival – benne Romániával és Bulgáriával – az unió egységesen 1998 márciusában kezdte meg a tárgyalásokat, Roman javaslatát senki sem vette komolyan. Igaz, nem is utasították el, de akkor olyan messzinek tűnt 2007, hogy az akkori bővítési biztos is csak annyit tartott szükségesnek hozzáfűzni: ennek nem lesz akadálya, ha Románia addig teljesíti a csatlakozási feltételeket. A következő években a román diplomácia rendületlenül hajtogatta a 2007-es csatlakozási céldátumot, és senki nem vette a fáradságot – s az udvariatsággal járó következményeket –, hogy ennek ellentmondjon, vagy felhívja a figyelmet a dátumnak a román közállapotok általános helyzetéből fakadó illuzórikus voltára.

Románia és Bulgária felvételéről politikai döntés született. Ez a kulcsmondat rendkívül sokszor hangzott a 2005 áprilisában, a csatlakozási szerződés aláírása kapcsán. Ugyanakkor ennek részletes kifejtése, a politikai döntés racionális elemeinek ismertetése tudomásom szerint elmaradt. Ismertek azok a geopolitikai és gazdasági indokok, melyeket a román és bolgár csatlakozást pártolók rendre kifejtettek:

– a két ország felvételével létrejön Finnországtól Görögorszáig az EU-egységes határa a FÁK-térséggel.

– Románia és Bulgária csatlakozása után a Nyugat-Balkán „zárvánnyá válik”, a hat érintett állam, amelyek az EU-tagság ígéretével rendelkeznek, bátorítást kapnak a követelmények teljesítéséhez.

– Az EU kiterjed a Fekete-tenger medencéjére, ami az Oroszországra, Ukrajnára és Törökországra vonatkozó biztonságpolitikai, szállítási és energiaügyi problémák újszerű kezelését teszi lehetővé.

– A két ország felvétele, adaptálódási tapasztalataik modellt jelentenek a későbbi török csatlakozás kihívásainak kezelésére.

– Románia gyors felvétele azért kifizetődő, mert az unió újabb piacokat akar meghódítani. Ez az akarat többek között abban nyilvánulhat meg, hogy a versenyképesség következtében csökkenő pénzforrásokat az EU kompenzálni fogja a romániai vásárlóerő javítását célzó támogatással.

A csatlakozást megelőző, 2006. májusi monitoringjelentést értékelve Olli Rehn bővítési biztos gondolatmenete ugyanakkor rávilágít egy eddig kevésbé hangoztatott szempontra is. Leszögezte, hogy az EU továbbra is a 2007-es csatlakozást preferálja, azonban az integráció mellett nem csak a pozitívnak tekinthető érvek szólnak. Az Európai Parlament külügyi bizottsága előtt Rehn egyfelől utalt arra, hogy a Helsinkiben kötött egyezség amúgy is 10+2 országra vonatkozott, másfelől kifejezte abbéli aggodalmát, hogy a két ország csatlakozásának kitolása instabilitáshoz vezethet. „A Balkán most előbukkanhat a nacionalizmus hosszú alagútjából a fényre [...] csatlakozva az európai nemzetek családjához, amelyhez tartozik”, más szóval a halasztás a nacionalizmust és a populizmust engedné szabadjárára a két országban.¹ Rehn okfejtését sokan kifogásolták, mondván, hogy potenciálisan instabil országok felvétele ellenkezik az unió működésének logikájával, de a Balkán esetében már korábban retorikai toposszá vált „a demokrácia és stabilitás kiterjesztésének szükségessége” most is erősebb volt a hagyományos realpolitikai pesszimizmusnál. Amennyiben ez így van, akkor némileg leegyszerűsítve az ok-okozati láncot kijelenthető, Brüsszel azért engedte 2007 januárjában csatlakozni Romániát, mert nem látott alternatívát a jelenlegi bukaresti politikai szintéren, és nem látta gyakorlati értelmét a bővítés fél, egy vagy két évvel történő kitolásának.

Románia a csatlakozás állapotában

Az unión belüli vélemények szerint a 2004-ben csatlakozott 8 posztkommunista ország a várakozásoknak megfelelően, jól teljesített az első két évben. De legalább is elmaradt 2004 után az olcsó munkaerő nyugati inváziója és a termelő tőke sem települ át Európa keleti felébe. Romániával és Bulgáriával kapcsolatban azonban 2006–2007-ben sokkal szkeptikusabbak a megfigyelők és a laikusok egyaránt.

¹ Euronews 66. (2006. május 22.).

A román gazdasági mutatók egyelőre a borúlátást erősítik. Románia egy főre jutó GDP-je 2005-ben 4490 dollár volt, miközben a két évvel korábban csatlakozott országok esetében ez átlag 9241 volt, az EU-átlag pedig 29 330. Jellemző adat, hogy az EU-ban 2005-ben a bruttó értékfelet 1,9%-a származott a mezőgazdaságból, 26,2% az iparból és 71,9% szolgáltatásokból, míg Romániában ezek az adatok: 10,1%, 35%, illetve 54,9%. Az infrastruktúra állapotát és az állampolgári jogokat egyaránt jellemzi, hogy Románia és Bulgária között a majd 600 km hosszú dunai határszakaszon egyetlen híd található, így a személygépkocsival való folyamatos közlekedés télen csak itt biztosított. A híd két oldalán a romániai Giurgiuban a mai napig négyféle vámot szednek az átutazni kívánóktól, míg a bolgár Ruzsében háromfélét. Ezek összege eléri a 35 eurót, ami az általános szegénység miatt a minimálisra szorítja az átutazók számát a két országból.

A közvélekedés és a szakértői szintű elemzések álláspontja szerint Románia infrastruktúrája és közműhálózata kritikán aluli, a korrupció jóval általánosabb, mint Közép-Európában, a többpárti demokratikus politikai kultúra pedig talán a legsérülékenyebb a régióban. Románia ugyanakkor 22 milliót megközelítő lakosságával az EU hetedik legnépesebb állama, lakosságát és területét tekintve az újonnan csatlakozott országok közül csak Lengyelország nagyobb és népesebb nála. Románia demográfiai helyzete a posztkommunista államokéval összehasonlítva nem rossz. A népességcsökkenés a keresetek növekedésével párhuzamosan lassul, az egészségügyi ellátórendszer bővül. Folyamatos ugyanakkor az emigráció, jelenleg kb. 2 millió román dolgozik tartósan külföldön, várakozások szerint az EU-tagság még növelni is fogja az emigrációs potenciált. Évek óta stabil jellemzője volt a román politikai közhangulatnak, hogy a románok voltak az egész unió legoptimistább nemzete az EU pozitív hatásait és az uniós tagságból fakadó előnyöket tekintve. Várakozások szerint a sikeres csatlakozási folyamat minden bizonnyal megerősíti az amúgy is nagy hagyományokkal bíró román nemzeti öntudatot, különös tekintettel a románság latin származásának, európai elhivatottságának eszméjére.²

Az EU-csatlakozás folyamata Romániában is elsősorban a standardok átvételét és alkalmazását jelentette, ám e folyamat minősége és sikere továbbra is kétséges. Romániát továbbra is meghatározóan jellemzi a törvénytelenység, elsősorban a kis és a nagy, politikai szintű korrupció. Általános vélemény szerint a büntetőjogi rendszer gyenge, széleskörű az inkompetencia, s 15 éves lemaradásban van a rendszer átalakítása, különösen ami ennek személyi vonzatait jelenti. Ugyanakkor az elmúlt másfél évben Monica Macovei igazságügy-miniszter EU-s vélemények szerint is sikerrel adminisztrálja az átalakítást, először valós reményt keltve a több évtizedes struktúrák átalakításának sikerét illetően. Mindenképpen nagy jelentőségű, hogy a De-

² A román és bolgár EU-csatlakozás körülményeiről részletesen beszámolt a *The Economist* 2006. december 16-i száma.

mokrata Párt és a Nemzeti Liberális Párt vezetésével 2004 decemberében megalakult koalíciónak köszönhetően néhány korábbi meghatározó politikus elveszítette befolyását, sőt többen előzetes letartóztatásba kerültek, illetve hogy tabudöntő módon Adrian Nastase volt miniszterelnök ellen is nyomozás folyik. Mindezeknek köszönhetően Románia az elmúlt két évben sokat javított a korrupciós besorolásán és az üzleti szféra megbízhatóságát értékelő nemzetközi mutatóin.

Tanulságos, hogy a csatlakozás előtti utolsó, 2006 szeptemberében nyilvánosságra hozott országjelentés mit tartott fontosnak hangsúlyozni a román felkészültségről. Elsősorban is nem tett javaslatot az ún. halasztó hatályú védzáradék alkalmazására, így egyértelművé vált, hogy a csatlakozásra 2007. január elsejével sor kerül. Az Európai Bizottság elismeréssel szól a két csatlakozó ország eredményeiről: Bulgária és Románia megfelelően felkészült a politikai, a gazdasági és a közösségi vívmányok (*acquis*) kritériumai támasztotta feltételek teljesítésére, de ezzel együtt a bizottság rámutatott több olyan területre, amelyek továbbra is aggodalomra adnak okot. Míg védzáradékokat nem irányoz elő a jelentés, megjelöli azokat a területeket, ahol a tagállamokkal való konzultáció nyomán kialakítják az együttműködés és a teljesítményjelzők szükséges, országspecifikus rendszerét: igazságügyi reform, a korrupció, pénzmosás és szervezett bűnözés elleni harc. A jelentés elmondja, hogy Románia már külkereskedelme 70%-át az EU-val bonyolítja, és üdvözli a költségvetési egyenleg javulását, valamint az infláció radikális csökkenését. Leszögezi, hogy amennyiben a csatlakozó ország nem teljesíti az előirányzott feladatokat, a bizottság a csatlakozási szerződésben meghatározott védintézkedések bevezetéséről dönthet. A bizottság rendszeres tájékoztatást vár el Bulgáriától és Romániától, szakértői csoportot állít fel a haladás figyelemmel kísérésére, folytatja a tanácsadást a reformfolyamat érdekében. Az első jelentést 2007. március 31-ig kell elkészíteni. A bizottság 2007 júniusában tájékoztatni fogja az Európai Parlamentet és az Európai Tanácsot a jelzett területeken elért haladásról. A bizottság jelentése értelemszerűen nem tér ki a csatlakozás utáni helyzet összeurópai szintű elemzésére. Márpedig a következőképpen lehet összefoglalni a helyzetet. Románia (és Bulgária) olyan országos gazdasági fejlettségi szintet képvisel, amelyre az unióban korábban csak regionális szinten lehetett példát találni.³ Azok a gazdaságszerkezeti jellemzők, amelyek eddig Kelet-Lengyelország, Szlovákia és Kelet-Magyarország jellemzői voltak az unióban, most a két új tagállam egészére vonatkoztathatók, gondolva elsősorban a mezőgazdasági termelés és az ebből élő népesség magas arányára, az új ipari beruházások alacsony számára, a hiányzó infrastrukturális fejlesztésekre és a fejlettebb uniós régiókkal való kapcsolatok hiányára.

³ Az régi és új tagállamok közötti regionális eltérésekről lásd BALÁZS Péter: *Románia és Bulgária az Európai Unióban*, Az Elemző 2006. tél, 73–88.

Az EU-tag Románia várható érdekérvényesítő törekvései

A román külügyminisztérium publikus anyagai⁴ szerint az EU-csatlakozást követően Románia érdeke az európai építkezés továbbvitele, beleértve az intézményi reformok végrehajtását, az alkotmány életbeléptetését, az új tagok tényleges integrációjának megvalósulását, a közös kül- és biztonságpolitika hatékonyabbá tételét. Az EU-n belül Románia Nagy-Britanniát, Franciaországot, Spanyolországot, Németországot és Olaszországot tekinti stratégiai partnerének.

A Fekete-tenger prioritást élvez Románia szemében, mint nemcsak vele szomszédos, de három fontos térség találkozóponyján is fekvő térség. Román érvelés szerint a régió külön figyelmet érdemel, mivel több, eszkalálódás veszélyét is magában rejtő „befagyott konfliktus” helyszíne. Számos új típusú, aszimmetrikus fenyegetés e térségen áthaladva éri az euro-atlanti régiót (például az ember- és kábítószerek-kereskedelem). Román nézet szerint a térség stabilizálásához nélkülözhetetlen az EU és a NATO közreműködése, utóbbi főleg „olyan területeken, amelyeken az EU földrajzi korlátok miatt már nem vállalhat szerepet”. A román diplomácia proaktív, keleti irányú regionális külpolitikájának igazolására Fekete-tengeri Fórum néven új regionális együttműködés kialakítására tett kísérletet, melyben a tervek szerint a térség országainak külügyminiszterei, az EU, a NATO, az EBESZ és az ET képviselői vennének részt. Igaz, eddig azonban a Fekete-tengeri Gazdasági Együttműködési Szervezet soros elnökeként, a fekete-tengeri euro-régió megteremtésének élharcosaként sem volt képes semlegesíteni a térségben hagyományosan nagy befolyású államok (Oroszország, Törökország) ellenállását a regionális együttműködés új struktúrájának létrehozásával szemben.

A román külpolitikai doktrína szerint Románia EU-tagságával az unió „kijutott” a Fekete-tengerhez, így Bukarestnek kiemelt szerepet kell játszania a 2007. I. félévi német elnökség külpolitikai prioritásaiban is szereplő fekete-tengeri politikában. Románia már uniós csatlakozása küszöbén határozottan szorgalmazta a Törökország bevonásával működtethető, fogalmi-teoretikus, intézményi és pénzügyi szempontból is megalapozott fekete-tengeri dimenzió megteremtését az EU szomszédságpolitikájában. Ehhez számára a dél-mediterrán és a barcelonai folyamat szolgál követendő modellként (ennek eredménye a 2006 augusztusában a bukaresti fekete-tengeri csúcstalálkozón bejelentett „bukaresti folyamat”). Bukarest saját térségbeli és európai szerepének hangsúlyos felértékelődését reméli attól, hogy a Fekete-tenger térsége az EU közös energiapolitikájának megteremtésére irányuló törekvések miatt várhatóan növekvő szerepet fog betölteni a közös kül- és biztonságpolitika keretében. Perspektivikusan e térségen keresztül épülhetnek majd ki az EU egyre erősebb orosz energiatartózkodásának ellensúlyozását szolgáló alternatív földgáz- és

⁴ www.mae.ro.

kőolajvezetékek (Nabucco-projekt, Plock–Brodi-vezeték, alternatív fekete-tengeri vezeték stb.). Bukarest az energetikai téren biztosítani remélt, növekvő befolyásától azt várja, hogy a jövőben sajátos szerepet játszhat majd az EU–oroszlakcsolatrend-szerben, valamint a török csatlakozási folyamatban is.

A brüsszeli román magatartásra vonatkozóan prognosztizálható, hogy Románia elsősorban arra törekszik majd, hogy az unió struktúráiba történő mind teljesebb integrálódást elérje, és megbízható, az EU közös érdekeit szem előtt tartó, a többi tagállam álláspontját a maga érdekei szerint szintetizáló partner legyen. A román álláspontokat úgy próbálja alakítani, hogy azok illeszkedjenek a többségi támogatást élvező álláspontok kereteibe. Vezető román politikusok véleménye szerint a csatlakozással megteremtődtek az alapjai Románia gazdasági prosperitásának és szociális biztonságának. Álláspontjuk szerint az intézményi, igazságszolgáltatási és köz-igazgatási reformok továbbvitelével gyors ütemben szűkíthető az a távolság, amely Romániát a régebbi tagállamoktól elválasztja.⁵

Magyarország új kihívások előtt

Románia EU-tagsága Magyarországot több szintű kihívásként érinti. A magyar nyilvánosságban elsősorban a román munkaerő vándorlása és a magyar kormány munkaerőpiacot védő intézkedései kapcsán jelentek meg elemzések e tárgyban. Ugyanakkor az EU kínálta stabilitás és az ebből is fakadó román gazdasági növekedés Magyarországot eddig ismeretlen kihívások elé is állíthatja, amelyeket közül az alábbiak jelenthetnek rövid távon is problémát:

– Románia az elmúlt 15 évben Magyarország jelentős exportpiaca volt, és érdemben hozzájárult a magyar kereskedelmi mérleg javításához. Mostanra azonban a hagyományos magyar kereskedelmi többlet kiegyenlítődt, és a következő időszakban várhatóan a román import tetemesen nőni fog.

– A magyarországi vállalati szféra és az oktatásszervezés nem készült fel arra, hogy a jövőben megindulhat a termelő vállalatok kitelepedése az olcsó és képzett munkaerőt kínáló Nyugat–Romániába. Ennek a folyamatnak az ellensúlyozására a magas hozzáadott értéket előállító technológia és a termelés intenzív bővítése lehetne képes, de ebben is versenytársak vagyunk; Romániának is megvan a stratégiai elképzelése arról, hogy az országban modernizációs szigeteket hoz létre az exportorientált, a globális termelési és szolgáltatási hálózatokba bekapcsolódott vállalatok betelepítésére.⁶

⁵ Lásd *Despre Europa Noua*, Ziua 2006. december 12. Pártelnöki nyilatkozatok a csatlakozás utáni tennivalókról.

⁶ Erről a kérdésről összefoglalóan lásd INOTAI András: *Bulgária és Románia EU-csatlakozása és lehetséges hatása a magyar gazdaságra*, www.vki.hu.

– Az elmúlt időszakban a két közös kormányülés szólamai ellenére rendkívül kevés érdemi döntés született arról, hogy politikai támogatással milyen EU-projektekben tudunk részt venni Romániában úgy, hogy a költségek egy részét EU-s forrásból szerezzük meg, és a befektetés relatív haszonélvezői legyünk.

Nemzetpolitika új helyzetben

A már idézett 2006. szeptemberi országjelentés a romániai magyarságra vonatkozó kisebbségi törvénytervezet kapcsán összefoglalóan annyit mond: „a kisebbségek jogállásáról szóló törvény elfogadtatása továbbra is várat magára. Ugyanakkor a törvényhozási folyamatot szorosan nyomon kell követni.”

AZ EU-csatlakozás után a román politikai osztály várhatóan át fogja értékelni a Magyarországgal és a kisebbségi magyarsággal kapcsolatban követendő magatartását, és változtatni fog eddigi önmérséklő magatartásán. Jelzésértékű, hogy az RMDSZ, illetve Magyarország iránt folyamatosan korrekt partnernek bizonyult Tariceanu kormányfő a román belpolitika eseményei miatt mostanra szinte hitelképtelenné vált, mert magyar vonatkozású ügyekben tett ígéreteit – lásd a kisebbségi törvényt – a parlamenti ellenállás miatt nem tudja valóra váltani.

Az euroatlanti integrációs folyamat által meghatározott kül- és belpolitikájában a román politikum kormányokon átívelő, konstans megközelítést alkalmazott a magyar kisebbséggel kapcsolatos problémák kezelésére. E megközelítés főbb elemei várhatóan az EU-tag Romániában is meghatározzák a román pártok és a magyar kisebbség viszonyát:

– A román politikai elitben konszenzus van az egységes nemzetállami modell megőrzésének szükségességéről.

– A román kormányok részéről tett kisebbségpolitikai engedmények külső megfelelési kényszerből, az integrációs folyamat nyomására születtek.

– Az RMDSZ-t a mindenkori román kormánypártok taktikai koalíciós partnernek elfogadják, de stratégiai szövetségesnek nem.

– A román politikum eltérő megközelítések miatt ugyan, de egyöntetűen az RMDSZ parlamenti jelenlétének megszűnésében érdekelt.

– A Budapestről érkező integrációs, infrastrukturális vonatkozású együttműködési kezdeményezéseket a román politikum csak a kisebbségi vonatkozású elemek minimumra redukálásával tartja elfogadhatónak.

Megítélésem szerint a 2007 után létrejövő keretek alapvetően nem változtatják meg a jövőbeni magyar–román kapcsolatokat. A romániai magyar érdekképviselő befolyásának csökkenése esetén a közösség érdekeinek védelmének sem marad más, hatékonyabb területe, mint a kétoldalú kapcsolatoké. A magyar politikának ugyan-

akkor gondosan fel kell mérnie, melyek azok a területek, ahol a román ambíciók fékezése, az érdekek esetleges ütköztetése a cél; melyek azok, ahol folytatni kell a romániai átalakulás támogatását és erősítését; s melyek azok, ahol az érdekek egybeesése esetén akár kölcsönösen előnyös közös fellépés is lehetséges.



A Bimbó út 67. szám alatti villa



A Somló úti Szegő-villa lakószobája